

Üsküdar'da Sirkat Suçu ve Müeyyideleri ¹

Seher YÜCETÜRK ²

Başvuru Tarihi: 09.10.2023

Kabul Tarihi: 02.04.2024

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Öz

Hırsızlık suçunun geçmişi için kesin bir tarih olmamakla birlikte -tıpkı diğer suçlar gibi- insanın varoluşuna kadar götürülebilecek bir eylemdir denilebilir. Hırsızlık suçu öncelikle kişiler bazında, toplumsallaşma sürecinde ise toplum nezdinde işlenen suçlar kapsamına genişlemiştir. Ferdi boyutta değerlendirildiğinde fillerin işlenmesi için, eylemi gerçekleştirecek davalı ve davacı olma noktasında en az iki kişiye ihtiyaç vardır. Bu aşamada suçun boyutu ve maddi anlamda daha kısıtlı bir alan kaplarken, toplumsallaşma sürecinde toplumda işlenen suçların etki alanlarının ve cezalarının daha geniş kapsamlı olacağı düşünülebilir. Klasik dönem Osmanlı Üsküdar'ında hırsızlığın toplumda bir iş haline mi getirildiği, bireysel olarak mı yapıldığı veya profesyonel ekipler ile mi yapıldığı tespit edilmeye çalışılacaktır. İlaveten çalışmada hırsızlık suçu işleyenler için şer'i hukuk kurallarının yaptırımlarının neler olduğu, cezaların uygulanıp uygulanmadığı, uygulandığı zaman hangi durumlarda uygulandığı gibi daha pek çok sorunsal Üsküdar mahkemelerine yansıyan davalar ve neticeleri araştırılarak cevaplanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kadı Sicili, Mahkeme, Hırsızlık, Kadın, Ceza

Atf: Yücetürk, S. (2024). Üsküdar'da sirkat suçu ve müeyyideleri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(2), 567-582.

¹ Bu çalışma etik kurul izin belgesi gerektirmemektedir.

² Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, yuceturkseher@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9752-2814

Circus Crime and Sanctions in Üsküdar

Seher YÜCETÜRK³

Submitted by: 09.10.2023

Accepted by: 02.04.2024

Article Type: Research Article

Abstract

Although there is no definitive date for the crime of theft, it can be said that - just like other crimes - it is an action that can be traced back to human existence. The crime of theft has expanded to include crimes committed primarily by individuals, and in the process of socialization, by society. When evaluated at an individual level, for the actions to be committed, at least two people are needed, namely the defendant and the plaintiff, to carry out the action. At this stage, it can be thought that the crime will have a more limited area in terms of size and materiality, while the impact and punishments of crimes committed in society during the socialization process will be more comprehensive. It will be tried to determine whether theft was turned into a business in society in the classical period Ottoman Üsküdar, whether it was done individually or with professional teams. In addition, the study will try to answer many problematic questions such as what the sanctions of the Sharia law rules were for those who committed the crime of theft whether penalties were applied, and in what cases they were applied, by investigating the cases and their results reflected in the Üsküdar courts.

Keywords: Qadi Registers, Court, Theft, Woman, Punishment

³ Osmaniye Korkut Ata University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of History, yuceturkseher@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9752-2814

Giriş

Hırsızlık suçunun Osmanlı toplumunda ne sıklıkla işlendiği, kimlerin daha çok davalı ve davacı olarak mahkemeye geldikleri ve mahkemede davaların nasıl sonuçlandığı, hırsızlık yapanları ve hırsızlık fiilini açıklarken sicillerde hangi kelimelerin kullanıldığı merak edilenler arasındadır. Bu amaçla Üsküdar mahkemesine ait defterler Türkiye Diyanet Vakfı'ndan temin edilmek sureti ile tek tek transkripsiyonları yapıp hırsızlık ile ilgili davalar kimi zaman konunun aydınlatılması noktasında örnekleme şeklinde verilip kimi zaman da sayısal veri hâlinde tablolaştırılarak çalışmada kullanılmıştır. Üsküdar mahkemesine ait defterler TDV ÜŞS 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105 numaralı defterlerdir. Defterlerden konu ile alakalı davalar metin içinde, ilgili yerlerde, örnekleme usulü ile kullanılmıştır.

Klasik dönem Osmanlı Üsküdar'ında, Osmanlı Devleti'nin hâkim olduğu tüm topraklarında geçerli olan şer'i ve örf'i hukuk kuralları birlikte uygulanmıştır. Devletin bu ikili hukuk sistemi içinde suçların değerlendirilmesi işi hem yerel mahkeme denilen bilirkişiler ehl-i vukûf, ehl-i hibre marifeti ile ve hem de şer'i mahkemelere taşınan resmî kurumların çözdüğü davalar şeklinde seyretmiştir. Osmanlı Devleti'nde mahkemeye gitmenin önünde pek çok engel bulunmaktadır. Ayrıca mahkemelere ödenecek miktarlar kişileri mahkemeye gitme konusunda zorlamaktadır (Aksoy, 2010, s.168). İlâveten mahkemeye olan uzaklık, kültürel baskılar da mahkemeye gitmenin önünde engel teşkil edebilirdi. Çalışmada sadece mahkemeye yansıyan davalar incelenip değerlendirmelerine yer verilmiştir. Ayrıca konunun zaman sınırlılığı mevcut olup genel değerlendirme mahiyetinde değildir. Genel değerlendirmeler ancak Osmanlı döneminde bütün yerleşim yerlerine ait sicillerin okunması ve değerlendirilmesi neticesinde olabilecektir. Bu nedenle mekân ve zaman sınırlılığı içeren çalışmaların sayısı arttıkça genele doğru hareket etmek ve genel yargılara varmak mümkün olacaktır. Fakat yine de unutulmamalıdır ki sadece mahkemeye yansıyan kayıtların incelenebildiği ve mahkemeye yansımayan davalarında varlığı hatırdâ tutulmalıdır.

Osmanlı Toplumunda Uygulanan Hukuk Sistemi

Osmanlı hukukunu oluşturan iki temel unsur mevcuttur. Bunlardan ilki İslam hukukuna "şer'", "ahkam-i şer'îye", ikincisi Osmanlı hükümdarları tarafından konan hukuk kurallarına da "örf", "kanun", "kavan-i örfiye" denmiştir. Ferman, berat, hüküm, kanunname, siyasetname, adaletname tarzındaki Osmanlı hukuk belgelerinde bu ikili yapı "şer'" ve "kanun" şeklinde birlikte anılmıştır. Örfi hukuk kralları bir çırpıda oluşturulmamışlardır. Aksine bu hukuku oluşturan kurallar Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren ihtiyaç hasıl oldukça tek tek konan kanun hükümlerinin bir araya getirilmesi neticesinde oluşturulmuştur. Bu şekilde konan kurallar belli bir yekuna ulaşmış, oluşumu itibari ile klasik İslam hukukundan ayrılarak örf/örfi hukuk denmiştir (Aydın, 2002, s. 24-33).

Kanun, sınırların güvenliği, askerinin donatılması, reayanın, idarecilerin-hakimlerin zulümlerinden korunmaları, hukuk ve ilim adamlarının gözetilmeleri ve ciddi konuların kendilerine bildirilmesi gibi kamu ve devlete ait hizmet, emir ve keyfiyetleri düzenleyen kurallara denir. İfade edilen şekli ile örfi hukuk içerisinde, idari mali, cezai vb. hukuk alanlarında, birbirine uygun olmayan zamanda, ulu'l-emrin emir ve fermanıyla, şeyhülislamın fetvalarıyla, aynısının ya da özetinin tek bir kanun kitabında toplanmasına da "Kanunname" denmektedir (Akgündüz, 2002, s. 34-71).

Müslümanların kabul ettiği dört amelî mezhep bulunmaktadır. Osmanlı Devleti, bu mezheplerden Hanefî mezhebini benimsemiştir. Fakat bu mezhebin hukukçuları hep aynı derecede nüfuz ve itibar sahibi değillerdir. Her din adamı, kendisinden daha büyük bir İslam hukukçusunun görüşüne uyar. Örf ve âdet kuralları, şer'î şerifin hükümlerini tamamlayan kanunlardır. Ancak bir Osmanlı kadısı örf ve âdet kurallarına göre hüküm veremez. Padişah da ihtiyaç hâlinde kanun yapabilir. Ancak padişahın yaptığı kanun, şer'î şerifin teferruatıdır.

Asıl kanun, Kur'an ve sünnetten alınan fıkıh kitaplarındaki hükümlerdir (Akgündüz, 2012, s. 637). İki hukuk sistemine göre yönetilen Osmanlı devletinde Osmanlıların genellikle İslam hukukunu uyguladıklarından Osmanlı hukukunun İslam hukuku etrafında şekillendiğini söylemek yanlış olmasa gerekir. Buradan hareketle örfi hukuk kurallarının konulmasında padişahın nişancıya, kadı askerden mahalli kadılarına, veziriazamdan şeyhülislam kadar çok aşamalı bir kontrol mekanizmasının şer-i-örfi hukuk uyumuna dikkat ettiklerini söylemek mümkündür (Akgündüz, 2002, s. 25-26). Klasik dönem Osmanlı ceza ve yargılama usulleri ve tatbikleri noktasında çok daha teferruatlı bilgiler mevcuttur (Koç ve Tuğluca, 2006, s. 7-24).

Sirkat Fiilini İşleyenler İçin Kullanılan Terimler ve Bu Kişilerde Aranılan Şartlar

Hırsızlık sözlükte “kapıp almak, çalmak, fırsatını kollayarak bir malı alıp kaçmak” gibi anlamlara gelmektedir. Hırsızlık için kullanılan “*ihtilâs*” kelimesi, İslâm hukukuna göre özel bir korumada bulunmayan taşınabilir bir mal, sahibinin rızası olmadan alıp kaçmayı ifade eder. Bu fiili işleyen kişiye de “*muhtelis*” denmiştir. Fıkıhta “*ihtitâf*”, “*ihtilâs*”la eş anlamlı olarak kullanılmaktadır (Kaya, 2000, s. 570). Hırsızlığın eski Türkçedeki karşılığı “*uğrulama*”, bu fiili işleyen kişiye de “*uğru*” denilmiştir. Arapça ‘da hırsızlık için “*sirkat*” ve “*serika*” kelimeleri kullanılırken bu fiili işleyen kişiye “*sârik*” ve “*lişş*” denmiştir (Avcı ve Halid, 2016, s. 640). Üsküdar mahkemesine yansıyan kayıtlarda bu kişilere “haramzade” şeklinde hitap edildiği de bilinmektedir (Yüçetürk, 2021, s. 137).

Konu ile alakalı Üsküdar mahkemesine yansıyan kayıtlarda hırsızlık suçları için büyük oranda “sirkat etmek” deyiimi kullanılmış buna ilave olarak “alivermek” gibi bazen Türkçe kelimeler de durum ifade edilmeye çalışılmıştır. Bu durumu örneklendiren Üsküdar mahkemesine yansıyan belgede “*Emine Hatun mahkemeye gelerek Hasan benim iki kazganım ve iki döşğim ve iki kıta yastığım alivermiştir talep ederim*” şeklinde ifadede bulunmuştur (TDV ÜŞS NO: 104-5). Hırsızlık suçunun bu tip Türkçe kelimeler ile ifade edilmesi çok karşılaşılan bir durum değildir ancak nadir de olsa örneklerde vardır.

Üsküdar da Yeni Mahalle’den Yorgi veled Andirye nam Nasrani mahkemeye gelip Şemame bin Abdullah nam hatunu dava etmiştir. Davasında Şemame’ye dokumak için 50 zirai aylık verdiğini bildirmiştir onun da kabul ettiğini ifade etmiştir. Gece hırsızların evini basıp bazı esbabı ile verilen aylığı birlikte sirkat eylediklerini bildirmiştir. Durum Şemame’ye sorulduğunda cevap verip zimminin verdiği aylığı dokumak için aldığını ama gece hırsızların evini basıp bazı esbabı ile aylığı sirkat eylediklerini söylemiştir. Başka mahalleden Müslümanların feryadına geldiklerini ifade etmiştir. Şahitler Şemame’nin bir gece evini hırsızlar basıp feryat ettiğinde kendilerinin feryadına yetişmeden evvel evi basılıp sandığından esbaplarını da aldıklarını söylemişlerdir. Yorgi’nin aylık ve esbapları uğrularıp Şemame’ye haksızlık etmediğine yemin etmesi istenmiş ve neticede davadan menedilmiştir (TDV ÜŞS NO:100/6).

Belgede ifade edilen uğrulama kelimesi daha önce de üzerinde durulduğu gibi hırsızlık fiilini tanımlamak için kullanılmıştır. İlâveten hırsızlık olayı belgede ifade edildiği üzere gece gerçekleşmiştir. Mağdur olan kimsenin mahkemeye şahit sunabilmesi ve şahit göstermesi zorunluluğu bulunmaktaydı. Bu sebepten mağdurlar hırsız etkisiz hale getirmekten ziyade feryat figan etme yolunu seçerler böylece mahalle ahalisinin olaya şahit olmasını sağlarlardı (Erdoğan, 2019, s. 117).

Hırsızlık suçunun oluşabilmesi için hırsızlık yapan kişilerde, kişinin tam ehliyetli yani akli başında, buluğa ermiş, âkil/bâliğ olması şartları aranmıştır. İlâveten suçu işleyen kişi, bu fiili kendi isteği ile işlemiş olmalıdır. Bir fiilin hırsızlık sayılabilmesi için çalınan şeyin, mal olması, belli bir değerde olması gerekir. Bu miktar Hanefilere göre 10 dirhem gümüş ’tür. Hırsızlık suçuna konu malın değeri, 10 dirhem gümüş ’ten fazla

⁴*Aişe hatunun, evine haramzade girip bazı esbabının zayi olduğunu...*(TDV, ÜŞS no:112/5A. Bkz: (Yüçetürk. 2021, s. 138).

olmalıdır (Akgündüz, 1999, s. 4). Ayrıca malın başkasına ait olması, gizlice alınmış olması, sahibinin izni olmadan girilemeyen korunaklı (hırsz altında) bir yerden alınmış olması gerekir. Açıkta bırakılan malın alınması hırszlık sayılmamıştır (Osmanağaoğlu-Karahasanoğlu, 2016, s. 661-662). Üsküdar mahkemesine konu ile alakalı kaydedilen belgede;

Derviş Paşa mahkemede kırmızı alaca ve göklü alaca dört adet hindi gömleği ve beyaz boğasi ve feraceli ve başında siyah ser bezi ve beyaz hindi makromeli ve sarı başlıklı ve sol kolunda gümüş halhallı Selame isimli Habeşî'ye cariyeyi ve sol kaşı üstünde ve elinde şerhesi olup üç kırmızı alaca ve bir göklü ve siyahlı alaca ve dört adet hindi gömlekle ve kamış atlas habbeli beyaz boğasi feraceli ve başında siyah sebentli ve beyaz hindi makromeli ve sarı mest kaplı çuka ve bir çakşır ve sarı başlıklı orta boylu Fatma isimli Habeşîye cariyeyi elinde beyaz bir kese içinde yüz yetmiş sekiz sikke altın iki beledi cadırşeb bir beyaz köhne hindi makrome bir alaca hindi makrome dört gümüş ...ve beş gümüş halka ve iki kafesli altın küpe ve iki gümüş hatim ve bir küçük altın burma ve iki küçük gümüş halka ve iki ...taşlı gümüş hatim ve bir hint taşlı hatim bir sim zincirli simli ve bir sim kebir ...ve bir sim zincirli küçük sim...ve on dokuz çift küçük gümüş ve ...incili ve gök taşlı bir altın halka ve on buçuk adet küçük altın kulak ve burun halkası ve bir beyaz toprak tespah ve bir dizi hare billur ve bir dizi billur dahi ve kafesi ve iri şeklen dizilmiş altı dizi boncuk ile birlikte cariyeleri Üsküdar da Salacık iskelesinde yakaladığını bildirmiştir. Durum cariyelere sorulduğunda kendilerini Ebu Talip'in cariyeleri olup Halep'e gelip Halep'ten bu tarafa gelirken Bağdat çavuşlarından olan imam Hüseyin imaretinde kaldıklarını ve bazı şahıslar ile Karahisar'a gelip bir odada kaldıklarını bildirmişlerdir. Kendileri yatarken Şaban Çavuş'un, Ali ile gelip odun ağaç ile yanından vurup katledip yine o ev içinde defnedip kendilerini, iki kulunu ve yanlarında olan esbabı alıp bu tarafa getirip Malkoç isimli bir kapıcı evine getirdiğini ifade etmişlerdir. Birkaç gündür orda kaldıklarını ve bugün fırsat bulup firar eylediklerini⁵ söylemişlerdir. Durum Şaban Çavuş'tan sorulduğunda cariyeleri Şaban'ın bazargan başısından her birini kırk bir kuruşa aldığını, kendi cariyeleri olduğunu, Ebu Talip'ten ve katilden haberi olmadığını söylemiştir. İlaveten cariyelerin yanında ne kadar esbap ve kaç adet altın olduğu sorulduğunda bilmediğinden cevap verememiştir (TDV ÜŞS NO: 104-69).

Belgede hem hırszlık ve hem de cinayet olaylarının iç içe yaşandığı şeklinde kompleks bir durum söz konusudur. Derviş Paşa mahkemeye gelerek iki adet cariyesinin yanlarında bazı eşyaları da alarak kaçtıklarını bildirmiş ve onları Salacık iskelesinde yakalamıştır. Durum cariyelerden sorulduğunda Ebu Talip'in cariyeleri olduklarını ve Halep'ten gelirken Bağdat çavuşlarından Hüseyin ve Şaban, Ali ile Karahisar'a geldiklerini ve bir odada kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bu esnada Şaban'ın Ali'yi odun ağaç ile öldürdüğünden ve yine o ev içine defnettiğinden bahsetmişlerdir. Sonrasında Şaban'ın kendilerini ve söz konusu eşyayı yanına alarak Malkoç isimli kapıcının evine geldiklerini ve fırsat bulunca da oradan çıktıklarını ifade etmişlerdir. Şaban ise cariyelerin her birini kırk bir kuruşa satın aldığını Ebu Talip'ten ve katilden haberinin olmadığını ifade etmiştir.

Osmanlı Toplumunda Suç İşleyenlere Verilen Cezalar

Hukuk dilinde hırszlığın terim anlamı, hemen hemen bütün hukuk sistemlerinde aynı olup sözlük ve örfteki anlamlarından farklı değildir. Hırszlık önceleri kişisel boyutta ve şahsî ölç alma aracı iken, toplumsal yaşama geçilip mülkiyet düzeninin oluşturulmasından sonra (işlenen suçun kapsamına göre) kamu düzenini ihlâl eden bir eylem kabul edilmiş ve suçluların cezalandırılması usulü buna göre tatbik edilmiştir. Hırszlık suçunun ilk dönem toplumlarında nasıl karşılandığı ve cezalandırıldığı hakkında kesin bilgiler yoktur. Ancak hırszlığın tüm toplumlarda suç olarak görüldüğü, fakat hangi eylemin hırszlık sayılacağı ve ne tür bir müeyyide ile cezalandırılacağı konusunun toplumlara ve dönemlere göre değişiklik gösterdiği de ifade edilmelidir. Toplumlar ve medeniyetler arası farklılıklar, hırszlığın suç olduğu ve çeşitli müeyyide ve tedbirlerle önlenmesi

⁵ Yavuz Sultan Selim kanunnamelerinde ifade edildiği üzere "Eğer bir kişi esir uğrulsun ve kul ve cârîye ve oğlan ayardub gidene ve dükkân açanı ve birkaç def'a hırszlığı zahir olanı salb edeler". Salb etmek: Dar ağacına çekme, asma. Bkz: (Akgündüz, 1990 c, s. 91-92; Devellioğlu, 2003, s. 1355).

gerektiği noktasında değil suçu önleyecek tedbirlerin seçimi, suçun oluşma şartları ve suça uygulanacak müeyyide noktasında yoğunlaşır (Bardakoğlu, 1998, s. 384-396). Suç ve suçlulara verilen cezalar değerlendirmeye alındığında öncelikli olarak suçun ne anlam ifade ettiğine değinmek yerinde olacaktır. Suç sözlükte “törelere ve ahlâk kurallarına uygun olmayan davranış, toplum içerisinde işlenen haksız fiiller, yazılı yazısız (töre, örf ve adetler) kurallarla yasaklanan ve yaptırıma bağlanan eylemlerin meydana getirilmesi olarak tanımlanmıştır. Günümüzde suç için terim olarak, felsefi görüş veya suçun genel unsurları teorisi bakımından ulaşılan sonucuna göre farklı tanımlamalar yapılmıştır. Fıkıhta dar kapsamda suçu açıklayan ve genel kabul gören bir kelime bulunmamaktadır. Cürm⁶/cerîme/cerâim⁷ sözcükleri fıkıhta günah, suç ve haksız fiillerin tümünü kapsayacak şekilde kullanılır. Modern hukuk teorisi, suçun ne olduğu, hukuka aykırı olan diğer fiillerden ne yolla ayırt edildiği, suça etki eden -ağırlaştırıcı/hafifleten sebepleri- unsurları, suçu cezalandırılabilir hale getiren şartları ve suçun hangi şartta ve ne zaman ortadan kalktığını araştırır. Ayrıca çeşitli suçları, kişilere karşı, mal varlığı aleyhine işlenen suçlar gibi sınıflandırarak bunlarla ilgili teorik meseleleri ele alır (Boynukalın, 2009, s. 453). Esasında suçun tam ve kapsamlı bir tanımının yapılması/değerlendirilmesi, kesin ve net yargılara varılması konunun genişliği, çetrefillliği ve çeşitli faktörlerin etkisinde kalmasından dolayı çok mümkün değildir (Yüçetürk, 2022, s. 259).

Bir suç işlendiği zaman ona karşın suçu işleyene bir ceza verilmesi gerekmektedir. Ceza, mücazat, mükâfat, bir işin emsali ile karşılık bulması anlamına gelir. Ceza Türkçede en yaygın hali ile ukubet anlamında kullanılır. Ukubet, ceza ve azabı ifade eder ancak karşılığı darp, hapis, uzuv kat'ı, katl ve recm vb. gibi eylemler ile karşılık bulabilir (Avcı, 2016, s. 640). Osmanlı Devleti, ceza hukuku olarak İslam hukukunun "Ukubat" ile ilgili hükümlerini uygulamıştır. "Ukubat" yani İslam ceza hukuku üç ayrı kısımdan oluşur. İlki Kur'an ve hadis metinlerinin (naslar), miktar ve hudutları belirli olan cezalardır ve bunlara had cezaları denir. Had cezalarını gerektiren suçlar hırsızlık (sirkat), yol kesmek veya eşkıyalık, kazf (iffete iftira), zina, şarap içmek, irtidat başlıkları altında değerlendirilebilir. İkincisi şahsa karşı işlenen cinayetlerdir ki, cezası kisas ve tazminat olarak diyet gerektirir. Üçüncüsü naslarda miktar ve sınırı belli olmayan cezalardır. Bu cezalar Kanunnameler marifeti ile uygulanmaktadır. Kanunnameler yolu ile yapılan hukuki düzenlemeler, İslam'ın, zamanın yasama organlarına verdiği yetkiye dayanılarak, fıkıhın boş bıraktığı sahaları doldurmuştur ve fıkıhı aykırılık söz konusu değildir (Akgündüz, 1987, s. 154).

Osmanlı döneminde gerek kanunnamelerde ve gerek hüküm ve fermanlarda İslam Hukukunda olan kisas ve had gerektiren suçlar ile ilgili detaylı bir düzenlemenin olmadığı ve bu suçları işleyenlere daha ziyade para cezalarının uygulandığı şekilde bir düşünce hâkimdir. Osmanlı ceza kanunnameleri ihtiyaç olan durumları düzenlemeye yöneliktir ve ceza hukukunun tamamını düzenleyen kurallar değildirler. Ancak suçun sabit olduğu ve belgelendiği durumlarda kisas ve had cezalarının ve kanunnamelerde bulunan ta'zir cezalarının uygulandığı görülmektedir. Tazir cezaları kisas, el kesme, dayak, recm, salb gibi cezalara ilâve olarak ölüm, hapis, çeşitli para cezaları, küreğe mahkûm etme, yüzü karalama, sakalı kesme, dağlama, belli organları kesme, sürgün gibi fiilleri içerir (Aydın, 1993, s. 478-480). Bilindiği gibi had suçları, hukukçuların bazı suçlardaki görüş ayrılıkları bir kenara bırakılacak olursa, zina, zina iftirası, dinden dönme, şarap içme-sarhoşluk, isyan, yol kesme ve hırsızlık olmak üzere yedi adettir. Kisas suçları ise adam öldürme ve müessir fiil olmak üzere iki adettir. İşte bu dokuz suç tipinin dışında kalan suçlara ta'zir suçları adı verilir (Akman, 2005, s. 491). Cezalar, olayın devlete ve topluma etkisine bağlı olarak değiştiği gibi, toplumda ortaya çıkma sıklığına bağlı olarak da değişmektedir (Aksın ve Baytimur, 2018, s. 396-397).

⁶ Kabahat, günah, suç. Bkz: (Sami, 2002, s.374).

⁷ Suç. Cürm-i meşhûd: Göz önünde işlenen suç. Bkz: (Devellioğlu, 2003, s.149).

İslam hukukuna göre kişinin bir suçu işlemiş olduğu varsayıldığında İslam hukuku bu noktada kişi ile devlet arasındaki ilişkiyi belirler ve kişinin dokunulmazlığını/güvenliğini garanti altına alır. Birisinin suçlu ya da borçlu olduğu iddia ediliyorsa iddia sahibinin bu iddiasını ispatlaması gerekir. Suçlu/borçlu olduğu iddia edilen insan durum ispat edilinceye kadar suçsuz sayılmıştır. İslam Hukukunda bu ilke “berâet-i zimmet” ilkesi olarak kabul edilir. Aynı mantıkla borçlar hukukunda da borçlu olduğu söylenen kişi durum tespit edilinceye değin borçsuzdur. Berâet-i zimmet yaygın olarak medeni hukuk alanında kullanılmış, ceza hukukunda bu ilke yerine “masumiyet karinesi” tercih edilmiştir. Masumiyet karinesi İslam ceza usul hukukunun mihenk taşı olarak kabul edilmiştir (Akyılmaz, 2012, s. 168).

İslam hukukuna göre sadece malın çalınmasının hırsızlık kabul edilmesinden başka Kur’an’da, mecazi bir kullanım olarak “başkasının konuştuğunu gizlice dinleme” anlamında “istirâku’s-sem‘a” olarak tanımlanmıştır. Hadislerde namazın rükün ve şartlarını eksik bırakmaya “namazdan hırsızlık”, Arap dilinde “kaçamak bakış” anlamında “bakış hırsızlığı” (müsârakatü’n-nazar) denilmesi, Arap edebiyatında bir şairin başkasının şiirini kendisininmiş gibi ifade etmesi “sirkat” olarak isimlendirilmiş ve hırsızlık eylemleri kapsamına alınmıştır (Avcı ve Halid, 2016, s. 35).

Üsküdar Mahkemesine Yansıyan Sirkat Suçları ve Mahkemenin Verdiği Cezaların İncelenmesi

Hırsızlık suçunun da tıpkı diğer suçlarda olduğu gibi geçmişini insanın yaradılışına dayandırmak yanlış olmasa gerektir. Mantıken çıkarımda bulunulacak olursa hırsızlık fiilinin işlenebilmesi için kendi mülkiyetinde herhangi bir malı olan en az bir kişinin, ilaveten birbirine karşı bu fiili gerçekleştirecek en az iki insanın bulunması gerekmektedir. Bu cümleyi destekleyici olarak ceza kanunlarında suç tiplerinin genellikle bir kişi (tek fail) tarafından işlenen suçlar olarak düzenlendikleri bilinmektedir. Tek failli suçun oluşabilmesi için bir kişinin fail sıfatıyla bulunması yeterli sayılmaktadır. Örneğin hırsızlık, dolandırıcılık, güveni kötüye kullanma gibi malvarlığına karşı işlenen suçlar ile insan öldürme, yaralama vb. gibi kişilere karşı işlenen suçlarda, kanunda öngörülen neticeyi meydana getirme işini tek kişi yapabilir. Bu tip suçlara “tek failli suçlar” denir (Avcı ve Halid, 2016, s. 35).

Üsküdar mahkemesine yansıyan hırsızlık davalarından toplam 10 davadan 9’u tek failli suçları örneklerken 1 tanesi de aşağıda ifade edildiği gibi eşlerin ortak hareket etmesi ile iki failli olarak gerçekleştirilmiştir. Üsküdar mahkemesinde görülen bir davada;

Mahmut’un Recep’i dava etmiştir. Konstantiniyye’de Sarıgöz mahallesinde yaşayan karındaşı kızı Fatma hatunun zevci Recep’in, Fatma’nın esbabını zevci ahiri ile sirkat edip firar eylediklerini ve kendisinin onları yakaladığını ifade etmiştir. Dava Recep’ten sorulduğunda kabul etmiş. Zevce-i ahirinden kefil istenmiş karındaşı kefil olmuştur (TDV ÜŞS NO: 103/36).

Üsküdar mahkemesine hırsızlıkla ilgili yansıyan belgeler öncelikle Müslüman ve Gayrimüslim daha sonra cinsiyetlere göre belirgin şekilde ayırmak sureti ile listelenmiştir. Çalışmada on yıllık süreç içerisinde mahkemeye hırsızlık suçlarından yansıyan davalar tabloda verilmiştir.

Tablo 1

Hırsızlık Davalarında Üsküdar Mahkemesine Yansıyan Davalı Davacı Tarafların Listesi

	Kadınların Kadınları Dava etmesi	Kadınların Erkekleri Dava etmesi	Erkeklerin Kadınları Dava etmesi	Erkeklerin Erkekleri Dava Etmesi
	1	2	1	3
Müs.	TDV ÜŞS NO:96-1	TDVÜŞSNO:99/18 TDVÜŞSNO:104/43		TDV ÜŞS NO:96/91 TDVÜŞSNO:103/36
Gay. Müs.	X	X	1 TDVÜŞSNO:100/6	2 TDV ÜŞS NO:97/32 TDV ÜŞS NO:99/33
				Toplam:10 dava

Tablo 1 incelendiğinde Üsküdar mahkemesine yansıyan kayıtların dağılımına bakıldığı zaman Üsküdarlı kadınların ve erkeklerin hırsızlık konusunda kimi zaman davalı ve kimi zaman da davacı konumunda oldukları görülmektedir. Kadınlar mahkemeye kimi zaman bizzat giderek kimi zaman da eşlerini veya yakınlarını kendilerine vasi tayin ederek davalarının takipçisi olmuşlardır.

Osmanlı Devleti'nde hırsızlık faaliyetlerine karşı çeşitli tedbirler alınmaya çalışılmıştır. Şehirlerin güvenliğinden sorumlu olan su başılar, ases başına bağlı pasbanlar (gece bekçileri), böcek başılık kurumu hırsızlıkla mücadele için kurulmuştur. Özellikle böcekbaşı olarak görev yapan kurumların içerisinde kadınlar da bulunur ve çalıntı eşyaları kısa sürede bulmaları ile ün yapmışlardır (Menekşe, 1998, s. 71-73). Böcek başı/böcekçi başını, yanındaki erkek ve kadın memurları çalıştırarak hırsızları yakalayan, suçluları araştırıp bulan bir çeşit kolluk kuvveti başkanı, emrindeki kadın ve erkek böcekleri de bu alanda uzman kişiler olarak tanımlamak mümkündür (Levent, 2022, s. 21). Böcek başı ağanın maiyetine erkeklerden başka bazı kadın kişiler de verilirdi. Böcek başının astları da hırsızlık ve yankesicilik gibi kötü eylemlerde ün kazanmış ve tuttıkları fena yoldan usanarak kanuna sığınmış kişilerden olduğundan, böcek başı ağası akla gelmez hileler ile bulunmasından umut kesilmiş olan mal ve eşyayı ortaya çıkarmayı başarırlardı (Şevket, 1983, s. 49). Hırsızlık faaliyetleri kanunnameler marifeti ile yasaklanmış ve hırsızlık yapanların gereken cezaya çarptırılacakları net olarak ifade edilmiş, hırsızlığın engellenmesi noktasında uyarılarda bulunulmuştur (Baytimur, 2018, s. 93). Ayrıca Şeyhülislamın vermiş olduğu fetvalarla bu işin önü alınmaya çalışılmıştır (Demirtaş, 2012, s. 601). Bu sebeple Ebu Suud Efendi, hırsızlık yapanın elinin kesilmesine, ancak ilk kez bu fiili işleyenlerin öldürülmesinin doğru olmadığına dair fetvalar vermiştir (Düzdağ, 1998, s. 238). Kur'an-ı Kerim de hırsızlık için ağır müeyyideler uygulanması gerektiğini açıkça bildirmektedir⁸. Belgelerden tespit edilen ismi ile "sirkat" suçunun cezası, suçlunun sağ eli, bileğinden kesilmek sureti ile veriliyordu. Kişi ikinci defa aynı eylemi tekrar ederse cezası sol ayağı bileğinden kesilerek verilirdi. Aynı işi üçüncü kez tekrar eden bir kişinin herhangi bir uzvu kesilmez bu kişinin tövbe etmesi beklenir. Tövbe edinceye kadar geçen süre içerisinde hapis cezası uygulanırdı (Ekinci, 2012, s. 350). İslam hukukunda hırsızlık suçunun bedenî ve malî iki esas hükmü

⁸ "Hırsızlık eden erkek ve kadının, yaptıklarına bir karşılık ve Allah tarafından caydırıcı bir ceza olmak üzere sağ ellerini bilekten kesin. Allah kudreti daima üstün gelen, her işi ve hükmü, hikmetli ve sağlam olandır". Bkz: <https://www.kuranvemeali.com/maide-suresi/38-ayeti-meali> Ömer Çelik meali.

bulunur. Bedenî hüküm hırsıza el kesme cezasının uygulanması, malî sonuç çalınan emtia satılmamışsa iadesi veya oluşan zararın tazmin edilmesidir (Yücer, 2022, s. 632). Konu ile alakalı Üsküdar mahkemesine yansıyan kayıta;

Aişe hatun mahkemeye gelerek Bilal bin Abdullah'ı evine gece girip eski dökülmüş muhayyer kaftan ve yirmi zira-i keten bezi ve iki yorgan ve iki ibrişim futa ve bir hamam döşemesi ve bir beyaz kalıçe seccade ve bir küçük halı ve bir alaca kilim dört çarşub ve bir banyo kesesi ve bir havlu makrome ve iki saçaklı münkaş makrome ve bir kırmızı boğasi zıbın ve bir köhne hare zıbın ve bir köhne al keten hare zıbın ve bir beyaz basma bohça toplam yirmi üç adet esbabını sirkat eylemesini dava etmiştir. Zıkr olunan esbaptan Bilal'in elinde bir beledi yorgan ve bir kırmızı boğasi zıbın ve bir köhne hare zıbın ve bir köhne al keten hare ve bir beyaz basma boğasi bulunmuştur. Bu durum Bilal'e sorulduğunda itiraf etmiş Aişe hatunun yirmi üç adet esbabını aldığını ve bir seccade ve bir halı ve bir yorganı Galata'da, üç yol ağzında Meryem isimli yeniçeri hatununa üç dinara sattığını ve başka birine seksen akçeye satış yaptığını ifade etmiştir (TDV ÜŞS NO: 99/18).

Üsküdar mahkemesine ait bu kayıta kişinin çaldığı malı satmış olması durumu söz konusu olduğu için çalınan emtianın talebi artık söz konusu olamazdı.

Hırsızlığın cezası, çoğunluğa göre, sağ elin bilekten; bazı din düşünürlerine göre, sağ elin parmaktan kesilmesidir. Bazılarına göre, bu ceza verilen kişiye ibret olacaksa verilir (Turan, 2019, s. 38-39). İslam hukukuna göre hırsızlık yapanların suçları sabit olması halinde el kesme cezası uygulanmalıdır. Fakat Osmanlı Devleti'nde el kesme cezasına nadiren rastlanmaktadır. Bunun yerine hırsızlık yapanlara sürgün ve hapis cezaları uygulanmaktadır. Suçlular kısa bir süre sonra serbest bırakılmalarından dolayı cezalar caydırıcılığını yitirmektedir (Aksın ve Baytimur, 2018, s. 419). İslam hukukunda hırsızlık suçunun cezası olarak öngörölmüş olan el kesme cezası ile Osmanlı hukukunun Klasik döneminde de karşılaşılmaktadır; ancak bu ceza Osmanlı hukukunda yoğun uygulanan, her hırsızlık suçunda tatbik edilen bir ceza değildi (Osmanoğlu-Karahasanoğlu, 2016, s. 684). Klasik Dönem Osmanlı Üsküdar'ında görölen davaların neticeleri itibari ile incelendiğinde "el kesme" cezasına hiç rastlanmadığı söylenmelidir. Üsküdar mahkemesine ait kayıta;

Üsküdar'da İbrahim'in zevcesi Mehlika Hatun'a vekil olup Hüseyin'i dava etmiştir. Kendisinin Rus asıllı Yasmin isimli cariyesinin ihlal edildiğini zevcesi Mehlika'nın bir altun bilezik ve bir incili alınlık ve elbiselik ve bir altun incili saç bağı ve üç kıta keten bezi ve bir çift lal küpe ve iki boğasi dahi sirkat⁹ edilip mülklerinden zayi olduğunu ve Hüseyin'de olduğunu işittiklerini ifade etmiştir. Hüseyin'i bağında yakalamıştır. Durum Hüseyin'den sorulduğu zaman cariyeyi Kasım ve İbrahim isimli şahıslardan beş bin akçeye satın aldığını ve söylenen eşyadan ve ihlalden haberinin olmadığını bildirmiştir. Bunun üzerine Kasım ve İbrahim'den satış yaptıklarını beyan etmeleri hususunda tembih edilmişlerdir (TDV ÜŞS NO: 104/43).

Belgede Mehlika Hatunun kaybolan cariyesi ve eşyası için vekil eylediği anlaşılmaktadır. Mehlika Hatunun cariyesinin ve kaybolan eşyasının Hüseyin'in bağında bulunmasından dolayı Hüseyin soruşturulmuş. Cevabında cariyeyi Kasım ve İbrahim'den satın aldığını ifade etmiştir. Böylece mahkeme Kasım ve İbrahim'in cariyeyi Hüseyin'e sattıklarını beyan etmeleri noktasında tembihlendikleri görölmektedir.

Osmanlı Devleti, mahallede yaşayan bireylerin her birini bir diğerine karşı kefil ve sorumlu tutmuştur. Oluşturulan bu yerel güvenlik önlemi sayesinde mahallede meydana gelecek her türlü olumsuz davranıştan ve bu davranış neticesinde meydana gelecek zarardan o mahallede yaşayan herkes mesuldür (Çetin, 2014, s. 49-50). Bu durum neticesinde mahallede olan her türlü uygunsuz davranışın takipçisi olmak durumunda

⁹ Sirkat: Hırsızlık, çalma, çalınma. Bkz: (Devellioğlu, 2003, s. 957).

kalmışlardır. Mahallemde yaşayanların, gayr-i ahlâkî davranışlar içerisinde olan ve kendilerini rahatsız eden kişilerin mahalleden ihraç edilmelerini isteyebilirlerdi (Yüçetürk, 2021, s. 114). Üsküdar mahkemesine yansıyan davalardan hareketle mahkemelerin hırsızlık suçunun tespitini yapma noktasında ve iddiaların doğruluğunu kanıtlamak için mahalle ahalisinden durumun soruşturulması, şahitlik edecek kişilerin dinlenmesi, kefil gösterilmesi gibi bazı kriterlere başvurduğu tespit edilmiştir.

Konstantiniyye’de Gümrük emini Mahmut Çavuş ve bazı kimseler mahkemeye gelip Üsküdar’da Ermeniler mahallesinde yaşayan Karakaş isimli Ermeni’nin evine Bünyan isimli Ermeni’nin bazı Gümrük esbabı götürüp Gümrükten kaçırıp İstanbul’a esbap geçirirken Saadet, Güllü isimli kadınların kendilerine haber verdiğini söylemişlerdir. Karakaş’ın evinde keşif yapılması istenmiş bazı Müslümanlar ile gidildiğinde Karakaş’ın evinde üç dizine esbap bulunmuş fakat açılıp bakılmamıştır. Otuz yedi kıta mai astar ve on sekiz adet tahvili astar ve iki ve üç delik dahi uzunlu içindeki adet beyaz astar ve on beş adet Musul ve dört kıta inayet kutni ve adet miskal acem bohçası ve bir siyah düğmeli beş buçuk endaze mor çuka bulunmuş durum Karakaş’tan sorulduğunda esbaplarını Bünyan’ın olduğunu söylemiştir. Evinde misafir olduğunu ifade etmiştir (TDV ÜŞS NO: 99/33).

Belgede evvelce de ifade edilen mahallelinin bilgisine başvurma, mahallelinin şahit gösterilmesi, mahalleli ile keşif yapılması gibi usullerin tatbik edilmesine örnek bir belgedir. Durumun aydınlatılması noktasında mahallemde bulunan Müslümanlar ile keşfe çıkmıştır. Üsküdar mahkemesine yansıyan bir diğer kayıt;

Üsküdar’da Evliya Hoca mahallesinde yaşayan Emine Hatun, Hüseyin huzurunda, Hasan’ın kendisinin iki kazganını ve iki döseğini ve iki kıta yastığını alverdiğini bildirmiş ve talep etmiştir. Bu durum üzerine Hasan cevabında esbap bendedir ve lakin yanlarında olan mahalleli eşya üzerine vaki olan davadan her birinin temize çıktığını bildirmiştir. Emine davadan men olunmuştur (TDV ÜŞS NO: 104/5).

Belgede ifade edildiği üzere Emine Hatun Hasan’dan kazganını, döseğini ve yastığını aldığı için dava etmiş ve talep etmek üzere davasını mahkemeye taşımıştır. Ancak mahalleli bu durumda şahit gösterilerek durumun aslında ibra¹⁰ ve iskat¹¹ edildiğini bildirmeleri üzerine Emine Hatun davadan men edilmiştir. Bu durumda anlaşma sağlandığı için Hasan’a da bir ceza verilmemiştir.

Üsküdar mahkemesinde görülen hırsızlık ile ilgili davalarda tarafların kimi zaman işledikleri suçlu kabul ettikleri (bu nadir durumdur), çoğu zaman da bu suçları inkâr yoluna giderek savuşturmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Hırsızlık suçundan kadınların ve erkeklerin hem davacı ve hem de davalı oldukları aynı şekilde zimmi kadınların ve erkeklerin de hem davacı ve hem de davalı oldukları ortaya çıkmaktadır. Hırsızlık suçunu işleyenler için cinsiyetin bir önemi olmamaktadır. İşlenen hırsızlık suçlarında ise genellikle esbap olarak nitelendirilen kimi zaman maddi değeri çok az olan ve kimi zaman da maddi değeri bakımından önemli kıyafetlerin çalındığına sıklıkla rastlanmıştır. Bundan ziyade yine kullanılan ziynet eşyalarının, ev eşyalarının, mutfak eşyalarının çalındığı sicillere yansımıştır. Kısacası hırsızlık fiilinde her türlü emtianın çalındığı tespitler arasındadır. İncelenen zaman diliminde kadınların davalı ve davacı oldukları belgelerde hırsızlığın bir iş haline getirme şeklinde değil genellikle bireysel şekilde ve tek failli olarak gerçekleştirildiği anlaşılmıştır. Hırsızlık suçunun cezalandırılması konusunda ise genellikle şeriatın koyduğu kurallar yerine kişilerin davadan men edilmeleri, kimi zaman olayın anlaşılıp kişilerin davadan men edilmeleri şeklinde neticelendirilmiştir.

¹⁰ Temize çıkarmak. Borçtan kurtarmak. Sağlamaştırma. Bkz: <https://www.osmanlicaturkce.com/?k=iBRA&t=%40>

¹¹ Kandırmak, râzi etmek. Bkz: <https://www.osmanlicaturkce.com/?k=iskat&t=%40>

Sonuç

Hırsızlık suçu insanlık tarihi kadar eskiye dayanır. Koruma altındaki malın izinsiz olarak bir başkası tarafından çalınması olayı hırsızlık olarak tanımlanmıştır. Hırsızlık suçunun meydana gelebilmesi için biri mal sahibi diğeri de bu suçu işleyecek olan kişi ekseninde en az iki kişiye ihtiyaç duyulan bir eylemdir. Suçun ortakları bakımından bu fiili birden fazla kişi de gerçekleştirmiş olabilir. O durumda işlenen fiiller tek failli ya da bir den çok failli olarak tanımlanmaktadır. Üsküdar da on defterin taranması ile elde edilen bilgiler ve çalışmada kullanılan tabloda hırsızlık fiilinin failleri itibari ile genellikle tek failli nadiren de çok failli işlendiklerine rastlanmıştır. Bu cümleden hareketle hırsızlığın profesyonel bir iş olarak çoklu gruplar ve kişiler eliyle değil bireysel işlenen suçlar olarak mahkemeye yansıdığı anlaşılmaktadır. İlaveten on yıllık mahkeme kayıtları incelenerek elde edilen verilerden hırsızlık suçunun Osmanlı toplumunda yaygın bir suç olmadığını söylemek gerekir. Çünkü konu ile alakalı mahkemeye sadece on belge yansımış olması ilgili zaman dilimi içerisinde işlenen suçun miktarının azlığını göstermektedir. En başta da belirtildiği gibi bu verilerin sadece mahkeme kayıtları üzerinden yapılmış olduğunu ve mahkemeye yansımadan çözülmüş pek çok davanın olabileceği unutulmamalıdır. Bir başka tespit kişilerin yakınlarının dahi malını çalmaktan imtina etmedikleri de anlaşılmaktadır. Yani hırsız çoğu zaman dışardan biri olsa bile içerden biri olma durumu da tespitler arasında yer almaktadır.

Hırsızlık suçunun kadınlar açısından değerlendirilmesi yapıldığında kadınların kimi zaman bizzat bu fiili gerçekleştirdikleri kimi zaman da mağdur sıfatı ile mahkemede davacı oldukları görülmektedir. İlaveten Müslüman ve gayrimüslim olma noktasında da herhangi bir ayırım olmaksızın ifade edilen bütün bilgiler aynı şekilde cereyan edebilmiştir. Üsküdar mahkemesine yansıyan davalarda çalınan emtianın büyük oranda esbap adı verilen kılık kıyafet olduğu görülmektedir. Bu esbaplar özellikleri itibari ile belgelerde de yansıtıldığı üzere maddi olarak değerleri birbirinden farklı esbapları çaldıkları görülmektedir. Bunun dışında kullanılan ziynet eşyalarının da çalındığı belgelere yansıyan bilgiler arasındadır. Cariyeler de toplumda bir emtia olarak değer gördükleri için cariyelerin çalınma hususu da söz konusu olmuştur.

Hırsızlık suçlarının cezai müeyyideleri noktasında ise İslam dininin hırsızlık işleyenleri cezalandırmak için koyduğu ağır kuralların uygulanmadığı söylenmelidir. Mahkeme kararlarında genel olarak kişilerin tembihlenmeleri, davalarını ispat etmeleri, davacının yalan beyanda bulunmasının tespit edildiği durumlarda kişilerin davadan menedilmeleri gibi neticeler sıklıkla mahkeme kararlarına yansımıştır. Hırsızlık yapan kişiler işledikleri suçu kabul ettiklerinde dahi kişilerin herhangi bir uzvunun kesilmesi gibi ağır cezaların uygulandığına rastlanmamıştır.

Kaynakça

TDV ÜŞS No: Türkiye Diyanet Vakfı Üsküdar Şer'iyye sicilleri numarası.

TDV ÜŞS No: 96 (H.1005-1006-1007-1008, M.1596-1598-1598-1600).

TDV ÜŞS No: 97 (H.1001-1008, M. 1592- 1600).

TDV ÜŞS No: 99 (H.1007-1009, M. 1598-1601).

TDV ÜŞS No: 100 (H.1007-1009, M. 1598-1601).

TDV ÜŞS No: 103 (H.1009-1010, M. 1601-1602).

TDV ÜŞS No: 104 (H.1010, M. 1602).

Aksoy, N. D. (2010). Osmanlı Devleti'nde kadınların şer'i mahkemeleri kullanması (Kayseri örneği), *Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü*, 94(186), 165-199. Erişim adresi: <https://doi.org/10.18037/ausbd.1205507>

Avcı, M. ve Özkan H. (2016). İslam-Osmanlı ceza hukukunda suçta iştirak, H. Özkan (ed.). *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13(2), 33-50. Erişim adresi: <https://www.astanayayinlari.com.tr/wp-content/uploads/2020/12/2013-2.pdf>

Avcı, M. (2016). Osmanlı Hukukunda cezaların tasnifi, Fethi Gedikli (ed.), *II. Türk Hukuku Tarihi Kongresi Bildirileri*, (I), içinde (s. 639-665). İstanbul: XII Levha Yayıncılık.

Akgündüz, A. (2012). İslâm ve Osmanlı hukuku mevzuatı, F. Gedikli (ed.), *I. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri*, (I), içinde (s. 635-647). İstanbul: XII Levha Yayıncılık.

Akgündüz, A. (2002). Osmanlı kanunnameleri (Doğuşu, Çeşitleri ve Tarihi Seyri), içinde (s. 34-71). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları

Akgündüz, A. (1999). Kanunnamelerdeki ceza hukuku hükümleri ve şer'i tahlili, *İslami Araştırmalar Dergisi*, 12(1), 1-16. Erişim adresi: <https://www.islamiarastirmalar.com/upload/pdf/e12ac68cad8de54.pdf>

Akgündüz, A. (1990). *Osmanlı kanunnameleri ve hukukî tahlilleri: 3. kitap Yavuz Sultan Selim Devri kanunnameleri*. İstanbul: Fey Vakfı Yayınları.

Akgündüz, A. (1987). 1274/1858 tarihli Osmanlı ceza kanunnamesinin hukuki kaynakları, tatbik şekli ve men-i irtikap kanunnamesi, *Belleten Dergisi*, 51(199), 153-191. doi: 10.37879/belleten.1987.153

Aydın, M. A. (2002). *Osmanlı hukukunun genel yapısı ve işleyişi*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Aydın, M. A. (1993). Osmanlı ceza hukuku, *İslam Ansiklopedisi*, 7, 478-482. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/ceza#3-osmanli-ceza-hukuku>

- Akyılmaz, G. (2012). Osmanlı hukukunda masuniyet-i şahsiyye ilkesi, F. Gedikli (ed.), *I. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri* (I), içinde (s. 163-220). İstanbul: XII Levha Yayıncılık.
- Aksın, A. ve Baytimur, S. O. (2018). Osmanlı Devleti'nde toplumsal suçlar ve cezalar (1789-1839). *XVII. Türk Tarih Kongresi*, 8(26), 395-430. Erişim adresi: <https://www.ttk.gov.tr/kongreler/xvii-turk-tarih-kongresi-15-17-eylul-2014-ankara-iv-cilt-i-kisim/>
- Akman, M. (2005). Osmanlı ceza hukuku çalışmaları üzerine bir icmal. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 3(5), 489-512. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/talid/issue/43403/529026>
- Bardakoğlu, A. (1998). Hırsızlık, *İslam Ansiklopedisi*, 17, 384-396. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/hirsizlik>
- Baytimur, S. O. (2018). Osmanlı Devleti'nde hırsızlık suçları ve uygulanan cezalar (1789-1839), *Studies of the Ottoman Domain*, 8(15), 91-108. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ohsc/issue/38999/456830>
- Boynukalın, M. (2009). Suç, *İslam Ansiklopedisi*, 37, 453-457, Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/suc>
- Çetin, C. (2014). Osmanlı toplumunda mahalleden ihraç kararları ve tatbiki: Konya örneği (1645-1750). *History Studies*, (6), 43-70. Erişim adresi: <https://www.historystudies.net/dergi/tar201512a8491.pdf>
- Devellioğlu, F. (2003). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat: Eski ve yeni harflerle*, (ed.). Güneş, A.S, (20), Ankara: Aydın Kitabevi.
- Demirtaş, H. N. (2012). *Açıklamalı Osmanlı fetvaları*, İstanbul: Kubbealtı Yayınları.
- Düzdağ, M. E. (1998). *Şeyhülislam Ebussu'ud Efendi'nin fetvalarına göre kanuni döneminde Osmanlı hayatı*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Ekinci, E. B. (2012). *Osmanlı hukuku adalet ve mülk*, İstanbul: Arı Yayınları.
- Erdoğan, A. (2019). *Suç ve ceza: Osmanlı toplumunda bireysel suçlar ve cezalar (1559-1609)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Kaya, A. (2000). İhtilâs, *İslam ansiklopedisi*, 21, 570-571. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/ihtilas-fikih>
- Koç, Y. ve Tuğluca, M. (2006). Klasik dönem Osmanlı ceza hukukunda yargılama ve toplumsal yapı. *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, (2), 7-24. Erişim adresi: https://isamveri.org/pdfdrgr/D02894/2006_2/2006_2_KOCY_TUGLUCAM.pdf

- Levent, Z. (2022). Geç Osmanlı Dönemi'nde kadınların istihbarat memurluklarında istihdamı girişimi, *Journal of Universal History Studies (Juhis)*, 5 (1), 14-31. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/juhis/issue/70537/1081303>
- Menekşe, Ö. (1998). *XVII ve XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde hırsızlık suçu ve cezası* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul.
- Osmanağaoğlu-Karahasanoğlu, C. (2016). Klasik dönem Osmanlı hukukunda hırsızlık suçunun algılanması ve cezalandırılma şekilleri, içinde (s. 657-707). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Sami, Ő. (2002). *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Şevket, M. (1983). *Osmanlı askerî teşkilatı ve kıyafeti (Osmanlı ordusunun kuruluşundan 1908 yılına kadar)*. Ankara: Harp Okulu Basımevi. Erişim Adresi: Erişim adresi: https://www.msb.gov.tr/Content/Upload/Docs/askeritariharsiv/31_osmanli_askeri_kiyafet.pdf
- Turan, E. (2019). *Osmanlı hukukunda cezaların infazı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bařkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yüçetürk, S. (2021), *Şer'iyye sicillerine göre 17. yüzyılın ilk çeyreğinde Osmanlı'da kadın (Üsküdar-Kayseri örneklerinde)*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yüçetürk, S. (2022). Osmanlı toplumunda suç: suç işleyenler ve işlenen suçtan mustarip olanlar, Ö. Subaşı ve diğerleri (ed.), *Uluslararası sosyal bilimlerde kadın çalışmaları sempozyumu bildiri kitabı*, içinde (s. 258-266). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Yüçetürk, Z. (2022). 19. yüzyılda Livane halkının hukukî talep ve davaları (1800-1861), *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 617-640. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/karen/issue/74816/1172632>

Extended Abstract

Purpose

As stated in the study, dual legal rules were valid in Ottoman society. It is known that different applications have been made based on this sentence. For example, instead of taking their cases to court, people primarily tried to resolve their cases with neighborhood elders, known as experts. Of course, this situation is not ultimately reflected in the court. Another information obtained from the Üsküdar court records is that, just like other crimes, in many crimes, the Ottoman State proceeded by embezzling the residents of the neighborhood from one another, thus establishing a local network that spread from top to bottom to shed light on the cases. In this way, people had the obligation to be informed about everything that was happening in the neighborhood and they became followers of the events. Otherwise, they would all have to pay the financial responsibilities for the crimes committed in their neighborhoods that they could not shed light on. For this reason, the court carried out actions such as conducting research with the people of the neighborhood and consulting the testimonies of people from the neighborhood in court to shed light on the theft cases. Additionally, the state is not the only authority over the neighborhood residents. At the point of fulfilling the requirements of the Islamic religion, the people of the neighborhood have been given the right to exclude from the society/neighborhood people who have high social sensitivity towards the acts prohibited by the religion and engage in immoral behavior. At this point, how the intelligence in question works against the crime of theft and how social sensitivity occurs are among the problematics of the article. It will be tried to determine whether theft has become a business in society and whether it is a crime committed by professional teams or by individuals. In addition, the study will try to answer what the sanctions of the Sharia law rules were for those who committed the crime of theft in Classical Period Ottoman Üsküdar, under what conditions they were applied, whether the penalties were applied, and the cases reflected in the Sharia law courts and their results will be investigated. The article has a time and subject limitation (range of documents studied and documents in which only women are defendants and plaintiffs) and the issue of theft will be discussed in this context. It is among the questions whether women are more likely to be defendants or plaintiffs when it comes to committing the crime of theft. In other words, women's participation in the crime of theft has been wondered. Again, the words used by the court in the records while evaluating the act of theft will also be included in the study.

Design and Methodology

The books belonging to the Üsküdar court were transcribed one by one by obtaining them from the Turkish Religious Foundation, and the cases related to theft were sometimes given as examples to clarify the subject and sometimes tabulated as numerical data and used in the study. The books belonging to the Üsküdar court are TDV ÜŞŞ 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105. Cases related to the subject from the notebooks were used in the relevant places in the text by sampling method.

Findings

The information obtained by scanning ten notebooks in Üsküdar and the table used in the study showed that the perpetrators of theft were generally committed by a single perpetrator and rarely by multiple perpetrators. According to the information obtained from the records reflected in the court, it was determined that people stole the property of even their closest relatives. In other words, although the thief is often an outsider, the possibility of being an insider is also among the detections. It is seen that women are sometimes the perpetrators of the act and sometimes the victims when it comes to committing the crime of theft or being victimized by the crime of theft. In addition, all the information expressed without any distinction between Muslims and non-Muslims could be obtained in the same way. In the cases reported to the Üsküdar court, it is seen that the stolen goods were mostly disguised clothes called esbap. As reflected in the documents, it is

seen that these people steal items with different financial values due to their characteristics. Apart from this, it is among the information reflected in the documents that the jewelery used was also stolen. Since concubines were valued as a commodity in society, theft of concubines also occurred.

If an evaluation is made in terms of criminal sanctions for theft crimes, results such as warning people in general, proving their cases, and banning people from litigation in cases where the plaintiff is found to have made a false statement are often reflected in court decisions. It should be said that even when thieves admit their crime, heavy penalties such as amputation of any of their limbs are not applied.

Research Limitations

Araştırmada incelenen zaman dilimi bakımından sınırlılıklar olup 16. Yy sonu 17. Yy başlarını kapsayan on defter kullanılarak ilgili başlıklar altında değerlendirilmiştir.

Originality/Value

Hazırlanan bu çalışma klasik dönem Osmanlı toplumunda mahkemeye yansıyan hırsızlık davalarında kadınların bu fiile maruz kalmaları veya bu fiili işlemleri noktasında aktiflik durumları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmacı Katkısı: Seher YÜCETÜRK (%100).